

Mərkəzi Asiyada yerləşən Qırğızistan Respublikası dənizə çıxışı olmayan və ərazisinin əksər hissəsi dağlarla əhatə olunan ölkədir. Ecazkar dağlar ölkənin 80 faizini əhatə etdiyindən, bu ölkəni bəzən "Mərkəzi Asiyanın İsviçərəsi" adlandırırlar. Bu dağların şimal-qərbində yerləşən və ölkənin ən böyük gölü olan İşıkgöl gölü Titikakadan sonra dünyanın ən hündür dağ gölüdür.

Şimalda Qazaxıstan, qərb və cənub-qərbdə Tacikistan, şərqdə isə Çin Xalq Respublikası ilə həmsərhəd olan Qırğızistanın ümumi sahəsi 199.951 kvadratkilometrdir. Subtropik və mülayim iqlim qurşağında yerləşdiyi üçün torpaq və bitki örtüyü yüksəkliyinə görə və yamacların səmtindən asılı olaraq kəskin sürətdə dəyişir. Dağətəyi qapalı çökəkliklərdə və dağların qərb yamaclarında, əsasən boz və boz-qonur torpaqlar, səhra və yarımsəhra bitkiləri inkişaf etmişdir. Çox yağın olan yüksəkliklərdə kükna, qoz meşələri, Türkünstan, Alatau, Talas dağlarında isə meşə kolları yayılmışdır. Dağlıq zonada hündürlükə asılı olaraq dağ-çöl, dağ-çəmən, dağ-tundra bitkiləri geniş yer tutur və bu da heyvandarlığın inkişafında böyük rol oynayır. Bütün bu sadalanan iqlim xüsusiyyətləri qırğız xalqının həyat tərzinə, məişətinə, mədəniyyətinə öz təsirini göstərir.

Qırğızistan iqtisadiyyatında ən önəmli yer aqrar-sənaye sahəsi tutur. Cəmi 1.4 milyon hektar əkin sahəsi olmasına baxmayaraq, Qırğızstanda ildə on minlərlə ton pambıq, taxıl, tütün, üzüm, kartof və s. yetişir. Bu ölkədə bağçılıq və üzümçülük də inkişaf etmişdir. Qırğızstanda ildə 15 min tondan çox yun istehsal edilir. Tarix boyu köçəri həyat tərzini sürən qırğız xalqının bütün dövrlərdə əsas məşğuliyyəti heyvandarlıq olmuşdur. Əsasən qoyun, at və dəvə saxlayan qırğızlar ev heyvanlarını yemlə təmin etmək üçün yayda dağlara, yaylağa, qış gələndə isə arana köçürdülər. Yaylağa köç etmək qırğızlar üçün əsl bayrama çevrilirdi. Atları və dəvələri müxtəlif rəngli gözəl, parlaq ornamentləri olan xalçalarla bəzəyirdilər. Karvanın qabağında isə milli geyimdə ən gözəl qız gedirdi. Karvan harda dayanardısı, o zaman orada yaşayanlar köçəriləri qonaqpərvərliklə qarşılayar, onları sərinləşdirici içkilərə qonaq edər və uğurlu yol diləyirdilər. Köç etməzdən əvvəl qırğızlar müxtəlif ayınlar keçirirmişlər ki, gələcək mövsümdə yenidən bu yaylağa qayıtsınlar. Əsrlər keçsə də, qırğız xalqı köçəri həyat tərzinin ənənələrini bu gün də qoruyub saxlayırlar.

Qırğızların milli geyimləri xalqın mədəniyyətinin mühüm bir hissəsidir. Köçəri həyat tərzinə uyğun hazırlanan milli geyimlər xüsusi biçimi ilə fərqlənir. Ənənəvi qırğız kostyumları əsasən heyvan dərilərindən və qaba yundan hazırlanır, kifayət qədər geniş, uzun çarpaz bağlanan ətkələri qurşaq və ya dəri kəmərlə bağlanır. Qırğız baş geyiminin əsas növləri - keçədən olan "kalpak", tülkü, quzu və maral dərisindən tikilən "madaxay", məxmər və mahud parçadan tikilən "tebetey" adlı papaqlardır. Zinət əşyalarına gəldikdə qırğız xanımları əsasən gümbüş, mercan və firuzədən istifadə edirdilər. Bu daşların müalicəvi xüsusiyyətlərinə inanan qadınlar bununla həm öz gözəlliklərini göstərər, həm də xəstəliklərdən qorunurdular. Keçmişdə qırğız geyimlərində çox zaman düymə əvəzinə pul sikkələrindən istifadə olunurdu. Bu, təkəcə geyimin atributu kimi çıxış etmir, eyni zamanda bu yolla ailə əmanətini öz üzərində qoruyub saxlayırdı. Qırğızların geyimlərinin daha bir vacib detallı ornamentlər təşkil edirdi. Belə ki, vurulan hər bir naxışın öz mənası var idi. Məsələn, günəş dairəni, üçbucaq isə dağları simvolizə edir. Bədi tikmə vasitəsilə həm də mühüm məlumat çatdırırlar. Məsələn, "tuş kiyiz" xalçasından tikilən şapanın üzərində sahibin adı və doğulduğu il tikilirdi. Belə yazılan nəsilənlə ötürülən salnamə idi. Ənənəvi

yağda qızardılmış şirin xəmirədən "borsoki" hazırlanır. Yeməyin yanında verilən yaşıl və qara çay südlə, qaymaqla, ərənmiş yağla içilir. Qırğızların fikrincə, uzun səyahətdən sonra çay yorğunluğu aradan qaldırır, tutumlu və kalorili yeməkdən sonra orqanizm üçün əsl xilas-kar rolunu oynayır.

Qırğız xalqı uzun və çətin bir tarixi inkişaf və formalaşma yolu keçmişdir. Dünyanın qeyri-maddi mədəni irs xəzinəsinə müxtəlif janrlarda təqdim olunan misilsiz folklor əsərlərinin ən parlaq nümunəsi olan şifahi xalq sənəti qırğız xalqının heyatını, etnik tərkibini, təsərrüfatını, adət-ənənələrini, davranış tərzini, estetik zövqlərini, etik normalarını, təbiət haqqında fikirlərini əks etdirir.

Türk xalqlarının bədi təfəkkür tarixində möhtəşəm iz qoymuş, öz dərinliyi və zənginliyi ilə seçilən dünyaca məşhur "Manas" dastanı qırğız xalqının müstəqilliyinin, ədalət və xoşbəxt həyat uğrunda çoxəsrlik mübarizəsinin ən dolğun və geniş bədi əksidir. Dünyaşöhretli yazıçı, akademik Çingiz Aytmatovun yaradıcılığının zirvəsi hesab edilən "Manas" eposu həcminə görə iyirmi dəfə İliada və Odisey, beş dəfə - Şahname, iki dəfə - Mahabharatadan böyükdür.

Azərbaycan və qırğız xalqları tarix, dil, din və mədəni dəyərlər baxımından bir-birinə çox sıx tellərlə bağlıdır. Bu iki xalq arasında münasibətlər tarixin dərinliklərində qədr gedib çıxır. Azərbaycanla Qırğızistan arasında

diplomatik münasibətlər 1993-cü ildə qurulmuşdur. Diplomatik əlaqələrin yarandığı gündən Qırğızistan-Azərbaycan ikitərəfli əməkdaşlığı qarşılıqlı surətdə faydalı tərəfdaşlıq, dostluq əsasında bütövlükdə siyasi, iqtisadi, elmi-texniki, mədəni və digər sahələrdə uğurla inkişaf etdirmişdir. Müstəqilliyinin ilk illərində Azərbaycan-Qırğızistan əlaqələri Mərkəzi Asiyanın digər türk dövlətləri ilə olduğu kimi, əsasən, beynəlxalq və regional əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirilmişdir. 1993-cü ilin dekabrında Türkmənistanda MDB Dövlət Başçıları Şurasının iclası zamanı ulu öndər Heydər Əliyev və Qırğızistanın sabiq prezidenti Əsgər Akayev arasında keçirilən ikitərəfli görüş zamanı iki ölkə arasında münasibətləri möhkəmləndirmək üçün ortaq adət-ənənələrin, mədəniyyətin, dinin ümumiliyi, dil yaxınlığı kimi möhkəm bünövrənin olduğu da vurğulanmışdır. 1995-ci ilin avqustunda Heydər Əliyev Türkdillli Dövlət Başçıları Şurasının üçüncü Sammitində iştirak etmək üçün Qırğızistana səfəri zamanı Bishkekə "Manas" dastanının 1000 illik yubileyinə

hər e d i l m i ş tədbirdə də iştirak etmişdir. Əsgər Akayevin Azərbaycanla ilk rəsmi səfəri 1997-ci il aprelin 23-də Heydər Əliyevin dəvəti ilə baş tutmuşdur. Görüşdə qarşılıqlı maraqlı doğuran bir sıra məsələlər müzakirə edilmiş, nümayəndə heyətinin iştirakı ilə Azərbaycan-Qırğızistan danışıqları aparılmışdır. Səfər zamanı Azərbaycan Respublikası ilə Qırğızistan Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında Müqavilə, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi ilə Qırğızistan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi arasında əməkdaşlıq haqqında saziş, turizm sahəsində əməkdaşlıq haqqında sazişlər də daxil olmaqla müxtəlif sahələri əhatə edən sənədlər imzalanmışdır.

Qırğızistanın sabiq prezidenti Əsgər Akayev 1998-ci il sentyabrın 7-8-də Bakıda keçirilən TRACECA proqramı çərçivəsində tarixi İpək Yolu-

QIRĞIZISTAN

tar və energetika sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsinin mümkünlüyünü vurğulamışdır. 3 oktyabr 2009-cu il tarixdə Naxçıvan şəhərində Türkdillli Ölkələrin Dövlət Başçıları X Zirvə görüşündə Türkdillli Ölkələrin Əməkdaşlıq Şurasının yaradılması haqqında sazişin vacibliyi müzakirə olunmuşdur.

Qırğızistan və Azərbaycan ölkələrinin artan beynəlxalq nüfuzu, iqtisadi inkişafının perspektivi, coğrafi və geosiyasi vəziyyəti, eləcə də iki türk xalqı arasında tarixən yaranmış dostluq və qardaşlıq əlaqələrini nəzərə alaraq, iqtisadi-ticari, siyasi, mədəni və digər sahələrdə qarşılıqlı surətdə ikitərəfli faydalı əməkdaşlığın geniş spektrdə güclənməsinə diqqət yetirir. Hər iki respublikanın dövlət başçıları keçirilən görüş-

lərdə neft-qaz, energetika, turizm, maliyyə və bank sahələrində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinə, birgə müəssisələrin yaradılmasına, sahibkarlıq subyektləri və birlikləri arasında əlaqələrin gücləndirilməsinə, mədəni əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verirlər. 2016-cı ildə MDB Dövlət Başçıları Şurasının iclasında, 2018-ci ildə isə Türkdillli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VI Sammitində iştirak etmək üçün Qırğızistana səfər edən İlham Əliyev keçirilən görüşlərdə əlaqələrin inkişafına mühüm töhfələr vermişdir.

İkitərəfli münasibətlərdə qardaşlıq, dostluq əlaqələri açıq-aydın görünür. 2022-ci il aprelin 20-də Qırğızistan Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovun Azərbaycana rəsmi səfəri iki ölkə arasında əməkdaşlıq tarixində yeni səhifə açmışdır. Yüksək səviyyədə aparılmış müzakirələr nəticəsində əldə olunmuş razılaşmalar və imzalanmış sənədlərin mahiyyəti yaxın gələcəkdə ikitərəfli əməkdaşlığın daha da genişlənməyini söyləməyə əsas verir. Səfər çərçivəsində dövlət başçıları tərəfindən birgə bəyanat və nəqliyyat tranzit, iqtisadi və humanitar sahələr üzrə 10 sənəd imzalanmışdır. Dövlət başçıları birgə bəyanatında Qırğızistanın və Azərbaycanın bir-birinin suverenliyini, ərazi bütövlüyünü və beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığını qətiyyətlə dəstəklədikləri bir daha təsdiqlənmişdir. Azərbaycanla Qırğızistan arasında əlaqələrin yüksəlmə xətlə inkişaf etdiyini göstərən sənədlər, eyni zamanda, türk birliyinin, türkdillli ölkələr arasında münasibətlərin güclənməsinin təzahürüdür.

Bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasət Qırğızistan və Azərbaycan arasında münasibətlərin perspektivlərinə dərin inam hissi oyadır. 17 noyabr 2006-cı il tarixində Antalyada keçirilən Türkdillli Ölkələrin Dövlət Başçıları VIII Zirvə görüşü çərçivəsində Prezident İlham Əliyev Qırğızistanla humani-

Ticarət əlaqələri Azərbaycan-Qırğızistan əməkdaşlığının əsas istiqamətlərindəndir. Bu sahədə kifayət qədər istifadə olunmayan potensial mövcuddur ki, bunu xüsusilə də iqtisadiyyatın dağ-mədən və elektrotexnika sənayesi kimi sahələrində, kənd təsərrüfatında, istehsal kooperasiyasının inkişafında, birgə müəssisələrin təşkilində və qarşılıqlı ticarət döviyyəsində malların çeşidlərinin artırılmasına cəlb etmək olar. Bununla belə, ölkələrimiz arasında ticarətin həcmi bu sahədə potensialı tam əks etdirmir. Ticarət, eləcə də investisiya sahəsində tərəfdaşlığın genişləndirilməsi üçün imkanlar daha böyükdür və bu istiqamətdə qarşılıqlı səylərin artırılması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanda müxtəlif sahələrdə 60-a yaxın Qırğızistan şirkəti fəaliyyət göstərir. Ölkələrimiz arasında mövcud olan və getdikcə möhkəmlənən iqtisadi əlaqələr təkəcə Azərbaycanda və Qırğızstanda deyil, bütün regionda əməkdaşlığın genişlənməsinə, inkişafın davamlı olmasına xidmət edir.

İki qardaş ölkə həm Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı və digər beynəlxalq qurumlar çərçivəsində, həm də ikitərəfli formatda mədəni sahədə əməkdaşlıq edir. Qırğızstanda hər zaman Azərbaycanın mədəniyyətinə, film, tamaşa və bədi əsərlərinə böyük maraq olub.

Bu gün Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimlərinin qırğız ictimaiyyətinə tanıtılması üçün mühüm addımlar atılır. TÜRKSOY-un nəşr etdirdiyi "İmadədin Nesimi dünya dillərində" kitabının ötən il Bishkekə Qırğızistan Milli Kitabxanasında və Qırğızistan-Türkiyə Manas Universitetində keçirilən təqdimatı, 9 aprel 2000-ci ildə Kitabı-Dədə Qorqud dastanının 1300 illik yubiley mərasimi, 2008-ci ilin fevral-mart aylarında dünyaşöhretli qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun anadan olmasının 80 illiyi münasibətilə Azərbaycanda bir sıra təntənəli tədbirlərin keçirilməsi iki xalqın bir-birinə olan diqqətinin təzahürüdür.

Qırğızistan və Azərbaycan Respublikası İƏT, İKT, BMT çərçivəsində əməkdaşlıq edirlər. Bu təşkilatlarda əməkdaşlıq sahələri aktual beynəlxalq və regional məsələlərin həlli üzrə xarici siyasi yanaşmaların təkmilləşdirilməsindən və uzlaşdırılmasından tutmuş ticari-iqtisadi və humanitar sahələr üzrə əməkdaşlığın geniş spektrdə nizamlanmasına qədər olduqca genişdir.

Qırğız xalqı Azərbaycanın ictimai-siyasi və iqtisadi həyatında baş verən möhtəşəm uğurları və dəyişiklikləri böyük diqqət və ruh yüksəkliyi ilə izləyir. Şübhəsiz, bu dost ölkə öz gücünə və insan potensialına əsaslanaraq müstəqilliyinin gücləndirilməsində, beynəlxalq arenada öz mövqeyinin möhkəmləndirilməsində və xalqın rifahının yaxşılaşdırılmasında mühüm uğurlar əldə edir. İki qardaş ölkə arasında yaranmış həqiqi dostluq münasibətləri, sıx əməkdaşlıq və ehtiram, eləcə də regionda sülhün, təhlükəsizliyin və sabitliyin təmin edilməsi ölkələrimizin maraqlarına çərçivəsində inkişaf edəcəkdir. Bu da hər iki dövlətin hökumət və xarici siyasət dairələrinin sonrakı fəaliyyətinin əsasına çevrəcəkdir.

Arzu ASİFQIZI,
"Respublika".